

PROFIELWERKSTUK TAALKUNDE

Toolkit Meertaligheid

Miljoenen mensen spreken meer dan één taal. Waarschijnlijk ken jij zelf ook mensen die meerdere talen spreken, of misschien spreek je zelf wel meer dan één taal. Bijvoorbeeld als jij en jouw ouders thuis een andere taal spreken, of als je lang in het buitenland hebt gewoond en die taal ook spreekt en schrijft. Maar wanneer ben je precies meertalig? Is het genoeg om de taal te spreken of moet je de taal ook kunnen schrijven? Of is het begrijpen van een taal misschien al genoeg? Maakt het leren van Frans, Duits, Spaans of een andere taal op school jou ook meertalig of moet je de taal vloeiend beheersen? Het antwoord op deze vragen is niet makkelijk te geven. Veel onderzoekers houden zich dan ook bezig met het fenomeen meertaligheid. Dit is niet vreemd, aangezien meer dan driekwart van de kinderen op de wereld meerdere talen spreekt. Om deze reden wordt niet alleen een antwoord gezocht op de vraag wat de definitie van meertaligheid nou eigenlijk is, maar wordt ook het gevolg van meertaligheid bekeken. Je hebt vast wel eens iemand horen zeggen dat tweetalig opvoeden onverstandig is, want 'alle tijd die je in de andere taal steekt, gaat ten koste van je moedertaal'. De vraag is natuurlijk of dit klopt. Heeft meertaligheid niet ook of vooral positieve effecten? En wat betekent dit voor het taalbeleid dat in Europa, Nederland of bij jou op school wordt gemaakt en gevoerd? Waarom worden nieuwkomers geacht zo snel mogelijk Nederlands te leren tijdens het inburgeren? In deze toolkit wordt een aantal suggesties gegeven van onderwerpen over meertaligheid die de moeite waard zijn om te onderzoeken. Zo krijg je meer inzicht in meertaligheid: een eigenschap die veel vaker voorkomt, dan je misschien denkt.

Meertaligheid: een complex begrip

Het is erg complex om een sluitende definitie van meertaligheid op te stellen. Meertaligheid heeft voor verschillende mensen een verschillende betekenis. Ook wetenschappers hanteren in hun onderzoeken vaak afwijkende definities. Voor sommige mensen betekent meertaligheid dat een spreker zich op een basisniveau kan uitdrukken in minimaal twee talen. Andere mensen zouden een spreker alleen meertalig noemen wanneer deze minimaal twee talen vloeiend beheerst. Beide criteria bevinden zich op de uiteinden van een denkbeeldige as. Je kunt je wel voorstellen dat de praktijk een stuk weerbarstiger is en dat veel sprekers zich in feite ergens midden op die as begeven. Iedere spreker heeft wel (minimale) vaardigheid in meerdere talen of spreekstijlen. Het antwoord op de vraag of een spreker meertalig is en of hij/zij zichzelf als meertalig beschouwt, lijkt om die reden meer gradueel van aard te zijn dan met een zuiver 'ja' of 'nee' te beantwoorden.

Meertalig vanaf de start

Stel je voor dat je in Nederland opgroeit met een Nederlandse moeder en een buitenlandse vader die een andere taal spreekt. Je groeit dus vanaf je geboorte op met twee talen. In dat geval speelt zowel de kwantiteit (hoe vaak je een taal hoort) als de kwaliteit (hoe goed een taal wordt gesproken) een rol bij het leren van de twee talen. Als je opgroeit in Nederland, mag je ervan uitgaan dat je meer Nederlands zal horen dan de andere taal (kwantiteit). Ook als het taalaanbod in beide talen van goede kwaliteit is, zal je in deze situatie waarschijnlijk een betere vaardigheid in het Nederlands ontwikkelen dan in de andere taal. Dat is jammer, want zoals je zult zien heeft meertaligheid veel voordelen. Daarom is het belangrijk dat kinderen tweetalig worden opgevoed en worden aangemoedigd om de taal die minder wordt gesproken zoveel mogelijk te gebruiken. Hierbij is het cruciaal dat het kind de minderheidstaal positief waardeert: deze is niet minder belangrijk of minder goed dan het Nederlands. Natuurlijk vraagt deze 'meertalige moedertaalverwerving' behoorlijk wat cognitieve inspanning van het kind. In de hersenen zijn als het ware twee talen actief, met ieder een eigen grammatica, een eigen woordenschat en eigen culturele associaties. Taalwetenschappers zijn nog volop aan het onderzoeken hoe het 'meertalige brein' er precies uitziet.

Twee talen in je hoofd

Als je meertalig bent opgevoed, kun je dus gebruikmaken van meerdere talen. Het is niet alleen taalkundig, maar ook biologisch en psychologisch interessant om te achterhalen hoe deze talen in je brein zijn opgeslagen. Zijn ze compleet gescheiden (als twee aparte

systemen) of met elkaar verweven (als één systeem)? Talen die afzonderlijk in je brein zijn opgeslagen, zou je kunnen zien als twee ballonnen, met in elke ballon een andere taal. Hoe groter een ballon wordt, hoe beter je die taal spreekt. Je hebt echter maar beperkte lucht! Dit zou dus betekenen dat de ene taalballon krimpt, naarmate de andere in sterkte toeneemt. Wetenschappelijk onderzoek laat gelukkig zien dat dit niet klopt. Er zit geen limiet op taalvaardigheid in je brein en talen opereren niet gescheiden. Integendeel, de talen werken in zekere zin samen om de algehele taalvaardigheid te verbeteren! En daar blijft het niet bij: onderzoek toont ook aan dat meertaligheid cognitieve voordelen met zich meebrengt, zoals een beter leervermogen en een creatiever denkvermogen. Bovendien is tweetalig onderwijs in opkomst. Wetenschappers dragen bij aan het onderzoeken van de gevolgen van tweetalig onderwijs: presteren kinderen die tweetalig onderwijs krijgen beter?

Taalpolitiek

Doordat de Nederlandse samenleving steeds multicultureler wordt, vormt taaldiversiteit (meertaligheid) een complex vraagstuk. In Nederland staat er veel druk op minderheidsgroepen om de meerderheidstaal, het dominante Nederlands, te leren. Hierdoor ontstaat er discussie over de ruimte die er voor hen bestaat om hun eigen (thuis)taal te behouden. De Nederlandse overheid hanteert een zogenaamd integratiebeleid, dat stelt dat nieuwkomers zo snel mogelijk moeten inburgeren in de Nederlandse samenleving. Het eigenmaken van de Nederlandse taal en de Nederlandse cultuur (normen en waarden) staat hierin centraal. Immigrantentalen worden getolereerd, maar niet gestimuleerd binnen bijvoorbeeld publieke domeinen en het (basis)onderwijs. Anderzijds neemt de impact van meertaligheid binnen deze domeinen wel toe door de huidige migratiestromen. De taalwetenschap kan met onderzoek naar de (positieve) gevolgen van meertaligheid bijdragen aan deze taalpolitiek.

Jouw onderzoek naar meertaligheid is relevant, omdat:

- meertaligheid in onze huidige samenleving eerder regel dan uitzondering is.
- het leren van meerdere talen een positief effect heeft op de cognitieve ontwikkeling van de spreker.
- je een bijdrage kunt leveren aan het adviseren van ouders over meertalig opvoeden en de voordelen daarvan.
- je een kritische blik kunt ontwikkelen op beleid rondom meertaligheid en de omgang met meertaligheid in verschillende domeinen, zoals openbare ruimtes, het onderwijs, het bedrijfsleven, de gezondheidszorg et cetera.
- de Europese Unie de maatschappelijke en economische meerwaarde van meertaligheid ziet en het Europees Platform zich daarom sinds 2007 ten doel stelt om meertaligheid te bevorderen.

De wetenschapper aan het woord

Veel mensen in Nederland groeien op met meer dan één taal. Zij leren van jongs af aan twee talen tegelijk. Vaak is dat het Nederlands met nog een andere taal, maar het komt ook voor dat het Nederlands thuis niet gesproken wordt en buiten de deur geleerd moet worden. Dat is allemaal geen enkel probleem: iedereen, ongeacht achtergrond of opleiding, kan succesvol tweetalig worden. Wel heeft tweetaligheid consequenties. Tweetaligen hebben bijvoorbeeld bepaalde cognitieve voordelen. Onderzoek heeft aangetoond dat tweetaligen gemiddeld vier jaar later last krijgen van de gevolgen van dementie. Ook hebben ze beter ontwikkelde 'executieve functies', die een belangrijke rol spelen bij het uitvoeren van complexe taken. Hun woordenschat is in de afzonderlijke talen echter gemiddeld wat kleiner dan de woordenschat van eentaligen, al kennen ze in totaal minstens even veel woorden. Tweetaligen worden vaak bewonderd om het feit dat ze twee talen vloeiend spreken. Veel mensen laten hun kinderen naar scholen gaan waar ze al heel jong kunnen beginnen met het leren van bijvoorbeeld Engels of Duits. De gedachte is dat meertaligheid allemaal voordelen biedt. Zo wordt een goede beheersing van het Engels alom gezien als een waardevolle vaardigheid, die deuren voor je kan openen, die je helpt je te redden in het buitenland en die je kan helpen bij het krijgen van een mooie baan. Jong geleerd is oud gedaan, is de gedachte. Maar is dat wel zo? Onderzoek laat juist zien dat oudere kinderen sneller een taal kunnen leren en daar minder input voor nodig hebben. De kans is alleen klein dat ze de taal perfect leren beheersen.

Je kunt denken aan...

Mogelijke onderwerpen

tweetalig opgroeien/opvoeden (voor- en nadelen), de cognitieve effecten van meertaligheid, taalachterstanden door meertaligheid, meertaligheid bij dove kinderen (gebarentaal), dialect als moedertaal, taalbeleid in Europa, Nederland, jouw woonplaats of bij jou op school (de status van talen, de ruimte voor meertaligheid, inburgering)

Mogelijke invalshoeken

- Het perspectief van de wetenschap: wat kan meertaligheid vertellen over het menselijke taalsysteem en het menselijke cognitieve systeem? Wat zijn de voor- en nadelen van meertaligheid?
- Het perspectief van de meertalige zelf: wanneer is iemand meertalig of wanneer vindt iemand zichzelf meertalig?
- Het perspectief van ouders: eentalig of meertalig opvoeden?
- Het perspectief van het onderwijs: hoe gaan scholen en docenten om met meertaligheid?
- Het perspectief van de politiek: welk taalbeleid wordt gevoerd of zou wenselijk zijn?
- Een combinatie van bovenstaande perspectieven: wat zijn overeenkomsten en verschillen?

Mogelijke taalverschijnselen

gemixt taalgebruik (codewisseling: het afwisselen van twee of meer talen in één gesprek of in één zin), taalvaardigheid (woordenschat, grammatica), de relatie tussen taal en cultuur

Mogelijke onderzoeksmaterialen/-methoden

literatuuronderzoek ((populair-)wetenschappelijke artikelen en boeken, nieuwsartikelen, internetsites zoals *meertalig.nl*, (online) vragenlijsten, interviews, attitudeonderzoek (hoe waarderen mensen meertaligheid?), buurtonderzoek, schoolonderzoek, bezoek aan het jaarlijkse DRONGO talenfestival, doe zelf een cognitietestje met participanten (zoals de 'stroop-taak'), LUCIDE Toolkits (www.urbanlanguages.eu)

Leestips

<http://www.meertalig.nl/meertaligheid/cognitieve-voordelen>
<http://www.taalcanon.nl/vragen/hebben-tweetalige-kinderen-een-taalachterstand/>
<https://www.nemokennislink.nl/publicaties/meertaligheid-matters>
<https://www.nemokennislink.nl/publicaties/eigenlijk-is-iedereen-meertalig>
<http://www.taalcanon.nl/vragen/moeten-allochtone-ouders-nederlands-praten-met-hun-kinderen/>
Hoe kinderen meertalig opgroeien. (2004)
Nederland meertalenland; feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid. (2009).
Eigen en vreemd. Meertaligheid in Nederland. (2012)

In Nederland breidt tweetalig onderwijs zich snel uit: van het voortgezet onderwijs, naar het primair onderwijs, en nu wil men zelfs tweetalige kinderdagverblijven. Dat roept allerlei vragen op die onderzocht zouden moeten worden: hoe zinvol is tweetalig onderwijs? Is het zinvol om daar zo vroeg mogelijk mee te beginnen in het onderwijs? En wat zijn de consequenties? Zou de ontwikkeling van de Nederlandse taalvaardigheid eronder kunnen lijden? Word je er op termijn veel taalvaardiger van dan iemand die laat start?

Dr. Sible Andringa is universitair docent bij de afdeling Nederlandse Taalkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Hij geeft met name onderwijs op het gebied van tweedetaalverwerving en meertaligheid. In zijn onderzoek heeft hij bijvoorbeeld bestudeerd wat de rol is van impliciete en expliciete instructie bij het verwerven van een tweede taal. Ook houdt hij zich bezig met leeftijdseffecten bij het leren van een tweede taal en de uiteindelijke vaardigheid in die taal. Recentelijk heeft Andringa onderzoek gedaan naar het gebruik van aanwijzende voornaamwoorden bij twee generaties van sprekers van het Mandarijn Chinees in Nederland.

